

DETERMINAREA PARTICULARITĂȚILOR PRINCIPIULUI INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI ÎN CONTEXTUL ASIGURĂRII DREPTURILOR LUI

Tatiana FOCȘA,

lector universitar, Catedra *Asistență Socială*, Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă*;
doctorandă, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

SUMMARY

The principle which constitutes the supreme landmark in the judicial and extrajudicial procedure in which are involved children, is the superior child's interest. This involves solving of procedures and disputes in which are children involved, such that, their physic and psychic development, access to education, familial area and their integration in society to not be affected, and their rights to be completely and effective protected. This is why, this principle is considered as "superior", in sense of priority towards all other interests which existed in causes when were involved minors.

The main regulation of international right in which is contained the child's superior principle, evident, is Convention concerning children's rights. Thereby, involves children, taken by public social assistance institutes or private, law courts, administrative authorities or by legislative bodies, child's interests will prevail.

Keywords: higher interest, family, child, children's rights, parental rights and duties, public authorities

REZUMAT

Principiul care constituie reperul suprem în procedurile judiciare și extrajudiciare în care sînt implicați copiii este *interesul superior al copilului*. Acesta constă în rezolvarea procedurilor și diferendelor în care sînt implicați copii, astfel încît dezvoltarea lor fizică și psihică, accesul la educație, mediul familial și integrarea lor în societate să fie cît mai puțin afectate, iar drepturile lor să fie ocrotite integral și efectiv. De aceea, acest principiu este considerat ca fiind "superior", în sensul de înfîietate față de orice alte interese existente în cauzele care implică minori.

Conform prevederilor art. 3 alin. (1) din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, de autoritățile administrative sau de organele legislative, interesele copilului vor prevala.

Cuvinte-cheie: interes superior, copil, familie, drepturi ale copilului, drepturi și obligații părintești, autorități publice

Introducere. Părinții sînt figuri importante în creșterea și educarea copilului. În special ei au rol decisiv în dezvoltarea lui emoțională și socială, de aceea, atunci cînd părinții se separă, de cele mai multe ori, emoțiile sînt cele care predomină în luarea oricăror decizii. Totuși, indiferent ce ar simți părinții, este foarte important să-și pună copiii pe primul loc, ținînd cont de nevoile și interesele acestora. Originea noțiunii de *interes superior al copilului* provine din realizarea faptului că acesta este un individ care are nevoi și drepturi distincte de cele ale părinților. Adică, interesul său ar putea fi diferit de cel al părinților sau tutorilor săi. Prin urmare, este normal ca interesul copilului să prevaleze în fața altor interese atunci cînd se iau măsuri cu privire la copil.

Potrivit autorilor *Ghidului de aplicare în practică a Convenției cu privire la drepturile copilului* (2001), Rachel Hodgkin și Peter Newell, conceptul de „interes superior” al copilului a fost subiectul mai multor analize academice

decît orice alt concept al Convenției. [9, p. 37].

Așadar, *interesul superior al copilului* este o noțiune abstractă, destul de greu de stabilit, astfel că realizarea lui presupune recunoașterea și garantarea unor prerogative fundamentale ale copilului și ale omului în general, cu mențiunea că garantarea lor în cazul copilului presupune luarea în considerare a faptului că un copil are nevoi speciale datorită vârstei și gradului său de maturitate.

Una dintre primele reglementări internaționale ale acestui principiu se regăsește, încă din anul 1924, în Declarația drepturilor copilului, adoptată de Liga Națiunilor, prin care se precizează că „omenirea datorează copilului ce-i mai bun din ceea ce poate oferi”. Prevederea dată a fost preluată și dezvoltată în Declarația drepturilor copilului, adoptată în 1959 de Adunarea Națională a Națiunilor Unite, care prevede că: „Copilul se va bucura de o protecție specială și i se vor oferi facilități prin lege și prin mijloace

menite să-i asigure o dezvoltare fizică, mentală, spirituală și socială normale, în condițiile libertății și demnității. În adoptarea legilor necesare realizării acestui scop, se va avea în vedere interesul superior al copilului” [11].

Potrivit caracterizării făcute de Comitetul pentru drepturile copilului din cadrul ONU, „interesul superior al copilului” este principiul care a format „nucleul central, principiul diriguitor” al întregii Convenții. Convenția se construiește în întregime pe principiul interesului superior al copilului, principiu a cărui respectare se garantează încă de la început prin art. 3 alin. (1) din Convenție, care prevede că „în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială, publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, interesele copilului vor prevala”, iar statele părți ale Convenției se obligă „să asigure copilului protecția și îngrijirea necesară în vederea asigurării bunăstării sale, ținînd seama

de drepturile și obligațiile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale altor persoane cărora acesta le-a fost încredințat în mod legal, și în acest scop vor lua toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare” [11].

Metode aplicate și materiale utilizate. În scopul efectuării unei cercetări ample a particularităților principiului interesului superior al copilului, am utilizat următoarele metode de cercetare științifică: metoda istorică, folosită pentru efectuarea studiului privind noțiunile și sintagmele cu privire la problema de abordare a principiului; metoda logică, folosită în vederea interpretării cadrului normativ și doctrinar; metoda comparativă, utilizată în prezentarea particularităților principiului interesului superior al copilului;

Rezultate obținute și discuții. Formularea principiului arată că obiectivul acestuia este foarte larg, cuprinzând toate acțiunile cu referire la copii ca grup social. Implementarea lui reprezintă o obligație de prim ordin pentru statele-părți la Convenție. În acest scop, prin art. 3 alin. (2) al acesteia, statele „se angajează să asigure copilului protecția și îngrijirile necesare pentru bunăstarea sa, ținând cont de drepturile și obligațiile părinților săi, ale tutorilor săi, ale altor persoane legal responsabile pentru el, și vor lua, în acest scop, toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare” [4]. În afară de această sintagmă, textul Convenției mai folosește cu aceeași semnificație și formulele „interes suprem” (art. 9 alin. (1) și (3), art. 18 alin. (1), art. 21 din Convenția cu privire la drepturile copilului) și „interes major” (art. 37, art. 40 din Convenția cu privire la drepturile copilului).

Acest principiu este inclus și în alte texte ale actelor normative internaționale, precum: Convenția cu privire la Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Față de Femei [17] (în vigoare pentru R. Moldova din 31 iunie 1994), care prevede în art. 16 lit. d) că „în toate prevederile referitoare la căsătorie și relațiile de familie, interesul superior al copilului va prevala în toa-

te situațiile”; Declarația cu privire la principiile sociale și juridice aplicabile protecției și bunăstării copiilor, îndiosebi din punctul de vedere al practicilor în materia adopției și plasamentului familial, pe planurile național și internațional [5].

Recomandarea 874 (1979) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei precizează ca un prim principiu următoarele: „copiii nu trebuie să mai fie considerați proprietatea părinților, ci trebuie să fie recunoscuți ca indivizi având propriile drepturi și nevoi” [12]. Acest principiu nu apare în niciunul din cele două pacte internaționale, dar Comitetul pentru Drepturile Omului s-a referit în două comentarii asupra Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice la interesul superior al copilului ca la considerentul „suprem”, în caz de separare sau divorț [9, p. 39].

Comitetul pentru Drepturile Copilului, în acest sens, s-a expus că articolele care se conțin în Convenție sînt interdependente și trebuie privite ca un întreg. Astfel, principiile nediscriminării, al dreptului la viață, la supraviețuire și dezvoltare sînt principii fundamentale în procesul de stabilire a intereselor superioare ale copilului aflat într-o situație specială, sau ale unui grup de copii.

Interesul copilului este configurat de totalitatea drepturilor sale fundamentale, cum ar fi dreptul la integritate fizică și psihică, dreptul la identitate, dreptul la liberă exprimare și dreptul la libertatea de gândire, dreptul la protecția împotriva oricăror forme de violență, vătămare, abuz fizic sau mental, abandon și neglijență, dreptul la învățătură etc., drepturi la care trebuie să se raporteze acțiunile tuturor factorilor „ale căror responsabilități generale, sectoriale ori specifice implică relația cu copilul – de la părinți la sistemul de învățămînt, sistemul medical, societatea în ansamblul ei” [8, p. 529].

Principiul interesului superior al copilului este impus inclusiv în legătură cu drepturile și obligațiile ce revin părinților copilului, altor reprezentanți legali ai săi, precum și oricăror persoane cărora acesta le-a

fost plasat în mod legal. Reprezintă singura finalitate a acțiunilor părinților și singurul criteriu care justifică intervenția statului în raporturile dintre părinți și copii. Acest interes trebuie avut în vedere atunci cînd exercită drepturile și îndatoririle ce compun ocrotirea părintească, dar și de stat atunci cînd își exercită funcțiile legislativă, executivă și judecătorească în probleme referitoare la copii sau în care sînt implicați copii [10, p. 272].

Cercetările au arătat că este în interesul superior al copilului dacă:

- copilul este crescut de ambii părinți împreună, chiar dacă aceștia locuiesc separat;
- fiecare părinte îl încurajează pe copil să păstreze relații bune cu celălalt părinte;
- copilului îi este explicat modul în care funcționează înțelegerea dintre părinți, în special cu privire la modul în care își va petrece timpul cu fiecare dintre ei;
- copilul nu trebuie să fie expus la niciun conflict dintre părinți, indiferent de subiectul acestuia;
- părinții îl sprijină pe copil să păstreze relațiile cu persoanele importante, de referință, din viața lui, atît cu membrii ai familiei, în special cu bunicii, cît și cu prietenii;
- noii parteneri ai părinților trebuie să aibă o relație bună cu copilul și să sprijine planul părinților în ceea ce privește exercitarea autorității părintești, dreptul de vizită etc., noii parteneri ai părinților fiind pioni importanți care pot face să funcționeze înțelegerea sau nu, iar copilul trebuie să înțeleagă rolul lor, și anume că prin aceasta celălalt părinte nu este înlocuit [11].

Autorii Терехина С.В., Пимонов В.А. (2016) consideră că interesul superior al copilului urmează a fi luat în considerație în orice tip de procedură, indiferent de prescrierea expresă a respectării acestuia în normele legale [18, p. 96].

Este evident că acest principiu și modul în care el acționează constituie o modalitate prin care statul exercită protecția sa asupra copilului și familiei în general. Deși este menționată practic peste tot în reglementările Codului familiei ce ține de drepturile copilului, noțiunea de

interes al copilului nu este determinată și nici măcar nu este elucidată cât de cât conținutul acestei noțiuni.

Prin adoptarea Legii privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, această lacună legală a fost acoperită, astfel că, conform prevederilor art. 3 din respectiva lege, interesul superior al copilului reprezintă asigurarea condițiilor adecvate pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a acestuia, ținând cont de particularitățile individuale ale personalității lui și de situația concretă în care se află [13].

În întreg textul Codului familiei, dar și în conținutul Legii privind drepturile copilului, sînt des utilizate sintagmele: „interesele copilului”, „interesele copiilor minori” etc., însă nu este elucidat conținutul acestora. Totodată, în prevederile Codului familiei se regăsește și este des folosită sintagma „interes legitim al copilului”. Astfel, de exemplu, în art. 53 alin. (1)-(3), alin. (5)-(6) din Codul familiei: „(1) Copilului i se garantează apărarea drepturilor și intereselor sale legitime”, „(5) În cazul încălcării drepturilor și intereselor legitime ale copilului, inclusiv prin neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți (a unuia dintre ei) a obligațiilor de întreținere, educație și instruire, sau în cazul abuzului de drepturile părintești, copilul poate să se adreseze de sine stătător autorității tutelare pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, iar de la vârsta de 14 ani – instanței judecătorești”; în art. 61 alin. (3) din Codul familiei: „În cazul existenței unor conflicte de interese între părinți și copii, autoritatea tutelară este obligată să numească un reprezentant pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului” [3].

Vom menționa că sintagma „interes legitim” este una deosebită de sensul dat sintagmei „interesul copilului” în Convenția cu privire la drepturile copilului. Astfel, conform doctrinei [1, p. 15], interesul legitim are două accepțiuni:

a) Interesul legitim ca atitudine a titularului dreptului față de încălcarea sau contestarea dreptului;

b) Interesul legitim ca o catego-

rie juridică independentă de dreptul subiectiv, pasibilă de apărare.

În prima accepțiune, interesul legitim este privit ca fiind o atitudine subiectivă a titularului dreptului subiectiv civil încălcat față de încălcarea existentă și necesitatea apărării acestuia.

În cea de-a doua accepțiune, interesul legitim reprezintă o categorie independentă de dreptul subiectiv, care poate fi protejată de sine stătător de acesta.

Așadar, interesul legitim reprezintă o prerogativă legală, în urma exercitării căreia persoana urmărește confirmarea anumitor circumstanțe de fapt, de care depinde apariția, modificarea sau stingerea anumitor drepturi subiective, proprii sau ale terților [1, p. 17].

Adică se pornește de la recunoașterea copilului ca persoană, recunoscîndu-i și garantîndu-i acestuia toate drepturile civile, sociale, culturale, politice, economice etc., începînd cu modul în care se dezvoltă copilul și implicit discernămintul acestuia, cu nevoile de ghidare și de formare, pînă la atingerea maturității. Astfel, norma de drept este chemată înainte de toate să vegheze la respectarea tuturor drepturilor copilului și implicit să reglementeze anumite măsuri speciale de asistență, protecție și ocrotire, în primul rînd prin părinți, dar și prin intermediul unor instituții care au la bază principiul ocrotirii interesului superior al copilului.

Comitetul pentru drepturile copilului, organismul internațional creat în baza prevederilor Convenției cu privire la drepturile copilului în scopul examinării progreselor înregistrate de statele-părți în executarea obligațiilor pe care și le-au asumat în virtutea Convenției, în Recomandarea generală nr. 14 (2013) privind dreptul copilului de a i se acorda atenție primordială asigurării celei mai bune realizări a intereselor sale, stabilește, în pct. 6, că conceptul interesului superior al copilului este trihotomic și presupune:

1. *Drept material.* Copilul are dreptul ca în oricare chestiune ce îl privește, orice decizie să fie luată avînd în vedere interesul lui superior; acest drept este menționat în

legislația națională, dar mai ales în reglementările internaționale, astfel că, potrivit Comitetului pentru drepturile copilului, acest drept este prevăzut în textul Convenției cu privire la drepturile copilului, iar pentru ca acesta să fie aplicat în legislațiile interne, nu este necesar adoptarea cărorva reglementări naționale.

2. *Principiu fundamental de drept.* Toate reglementările naționale și internaționale în materia drepturilor copilului vor fi interpretate și aplicate în strictă conformitate cu principiul interesului superior al copilului.

3. *Regulă de procedură.* Cînd urmează a fi luată o decizie privitoare la un copil sau un grup de copii, procesul luării unei atare decizii va include și aprecierea posibilei influențe (pozitive sau negative) a deciziei ce va fi luată asupra copilului sau grupului de copii vizati [15, p. 39].

Revenind la categoria utilizată în textul Convenției cu privire la drepturile copilului, dar și în actele naționale în materia drepturilor copilului – cea de „interes suprem sau superior al copilului”, vom concludiona că conținutul acestuia nu este elucidat pe deplin de actele internaționale și cele naționale în domeniu.

A înțelege și a lua în considerație la examinarea cauzei interesele copilului este o sarcină dificilă pentru instanța de judecată, dar și pentru autoritățile tutelare, întrucît concepțiile despre interesele copilului la părinți, autoritățile tutelare, instanța de judecată sînt diferite, în funcție de tipul de personalitate și ideile proprii despre familie și educația copilului. În acest sens, este problematică participarea părinților în calitate de reprezentanți legali ai copilului, de exemplu, în procesele privind determinarea domiciliului acestuia, pentru că în astfel de situații se crează un conflict de interese între interesele părintelui sau ale părinților – de a stabili domiciliul copilului cu sine, și interesele copilului – de a se determina cu cine din părinți ar fi mai bine ca domiciliul copilului să fie stabilit. Așa cum examinarea de către instanțele de judecată a acestei categorii de litigii se realizează ținînd cont de interesele copilului,

anume acestea sînt obiectul apărării în instanțele de judecată, și nu copilul însuși. În atare situații, interesele copilului devin o armă în mâinile părinților în satisfacerea propriilor interese, care de multe ori pot să nu coincidă cu interesele copilului. O altă problemă ce poate să apară este problema criteriilor după care să se conducă autoritățile tutelare în depistarea situațiilor de conflict de interese între părinți și copil.

În Dicționarul explicativ al limbii române [7, p. 211], noțiunii de „conflict” îi este dată următoarea tălmăcire: „neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord, antagonism, ceartă, diferend, discuție (violentă)”.

În legislația națională, „conflictul de interese” în anumite materii este reglementat expres prin acte normative. Astfel, conform prevederilor Legii cu privire la conflictul de interese, reprezintă conflict de interese „conflictul dintre exercitarea atribuțiilor funcției deținute și interesele personale ale persoanelor prevăzute la art. 3, în calitatea lor de persoane private, care ar putea influența necorespunzător îndeplinirea obiectivă și imparțială a obligațiilor și responsabilităților ce le revin potrivit legii”, prevederi aplicabile persoanelor care exercită funcții de demnitate publică, funcții publice sau alte funcții. [13]

Situația conturată mai sus, a probabilității existenței conflictului de interese între interesele părinților și cele ale copilului, este rezolvată prin instituirea participării obligatorii a autorităților tutelare la examinarea cauzelor privind determinarea domiciliului copilului. Anume autoritățile tutelare sînt cele care veghează ca în cadrul procesului interesele copilului să primeze și ca interesele părinților să nu afecteze, în vreun fel, interesele copilului. Astfel că, pe lângă prezentarea avizului prin intermediul căruia autoritatea tutelară își exprimă poziția referitor la problema în litigiu și prin care ea aduce la cunoștință judecătorului informații pe care acesta nu are posibilitatea de a le afla prin alte modalități, autoritățile tutelare mai îndeplinesc o funcție – cea de garant al supremației intereselor copilului.

Cele menționate mai sus sînt

fundamentate și de prevederile art. 61 alin. (3) din Codul familiei, în conformitate cu care: „În cazul existenței unor conflicte de interese între părinți și copii, autoritatea tutelară este obligată să numească un reprezentant pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului”. Cu toate că această prevedere este expres inserată în textul Codului familiei, acesta nu prevede un mecanism de realizare a prerogativei date a autorității publice și nici nu prevede careva condiții de care reprezentantul legal numit în această situație să țină cont. Considerăm că, totuși, reprezentantul numit în condițiile art. 61 alin. (3) din Codul familiei nu va putea să înlocuiască părintele ale cărui drepturi părintești față de copil nu au fost retrase. Reprezentantul legal astfel numit va avea doar funcția de control asupra respectării în familie a drepturilor și intereselor copilului și se va putea expune asupra măsurilor ce urmează a fi întreprinse în vederea copilului pentru realizarea intereselor acestuia. [3]

Doctrinarii ruși susțin că în cadrul controlului exercitat de către autoritățile tutelare asupra supremației, în orice situație, a intereselor copilului și în cadrul depistării situațiilor de conflict de interese între părinți și copil apar mai multe probleme. Una dintre acestea poate fi constatarea izvoarelor și metodelor de obținere a informației referitor la apariția conflictului de interese între părinți și copil [18, p. 97].

Concluzii. Din cele menționate vom reitera că principiul interesului superior al copilului va prevala în toate demersurile și deciziile care privesc copiii, întreprinse de autoritățile publice și private, precum și în cauzele soluționate de instanțele judecătorești. Determinarea interesului copilului este o chestiune pur subiectivă și depinde, în mare parte, de percepția autorităților implicate în soluționarea cazurilor cu minori asupra intereselor majore ale copilului. Astfel, pe lângă funcția de apărare a drepturilor copilului, menționată în prevederile art. 52 alin. (2) din Codul familiei, autoritățile tutelare mai exercită și funcția de ocrotire a drepturilor și intereselor copilului, fapt care, considerăm,

trebuie să fie reglementat expres în Codul familiei.

Referințe bibliografice

1. Belei E. ș.a. *Drept procesual civil. Par-tea generală*. Chișinău: Editura Lexon și Editura Cartea Juridică, 2014, p. 15
2. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86 din 22.06.2002.
3. Codul familiei al Republicii Moldova, nr. 1316 din 26.10.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 47-48 din 26.04.2001.
4. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 22 noiembrie 1989. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 303 din 12.12.1990.
5. Culegere de acte normative în domeniul Protecției Drepturilor Copilului și Familiei. Chișinău: Tipografia-Tipar SRL, 2007, p. 149.
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea generală a ONU la data de 10 decembrie 1948. În: „Tratate internaționale”. Ediție oficială, vol. I, Chișinău, 1998.
7. Dicționarul explicativ al limbii române. București: Univers enciclopedic, 1998, p. 211.
8. Baias F.I.A., Chelaru E., Constantinovici R., Macovei I. (coord.). *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, art. 1□2664. București: Ed. C.H. Beck, 2012, p. 529.
9. Hageanu Cristina C. *Dreptul Familiei și actele de stare civilă*. București: Hamangiu, 2012, p. 272.
10. http://drept.uvt.ro/documents/Anale/nr2/UJ_ANALE_UVT-Drept_2_2014-FINAL_paginat-BT--_Repaired_-TIPAR-131-145.pdf
11. https://ro.wikipedia.org/wiki/Interesul_superior_al_copilului
12. Legea cu privire la conflictul de interese, nr. 16 din 15.02.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 94-96 din 30.05.2008.
13. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, nr. 140 din 14.06.2013. În: *Monitorul Oficial*, nr. 167-172, art. 534.
14. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966 la New York. În: *Tratate internaționale*, 1998, volumul I.
15. Rachel Hodgkin și Peter Newell. *Ghidul de aplicare în practică a Convenției cu privire la drepturile copilului*. 2001.
16. *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998)*. Ediție Oficială. Vol. I. Chișinău, 1998.
17. Ильина О.Ю. *Интересы ребенка в семейном праве Российской Федерации*. Москва: Городец, 2006, 192 с.
18. Терехина С.В., Пимонов В.А. *Проблемы защиты интересов несовершеннолетних в судебных делах по семейным спорам при разводе*. [Электронный ресурс] В: *Психология и право*, 2016(6), № 1, с. 91-104.